

PROCES O STWIERDZENIE NIEWAŻNOŚCI MAŁŻEŃSTWA

Proces o stwierdzenie nieważności małżeństwa ma na celu orzeczenie przez kompetentny Sąd kościelny czy małżeństwo zostało zawarte ważnie czy nieważnie tzn. czy w rozumieniu prawa kanonicznego małżeństwo w ogóle zaistniało. Celem zatem procesu jest ustalenie prawdy dotyczącej małżeństwa i jej orzeczenie: albo małżeństwo od samego jego początku jest ważne, albo nie – albo zawarty związek jest małżeństwem, albo nim nie jest.

Jeśli zostały spełnione wszystkie wymagane przez prawo kanoniczne warunki i małżeństwo zostało ważnie zawarte to żadna władza nie może go rozwiązać czy unieważnić. Małżeństwo sakramentalne jest bowiem nierozdzielne mocą prawa Bożego. Stąd bezzasadnym jest używanie terminów „rozwód kościelny” czy „unieważnienie małżeństwa”. Sąd kościelny może jedynie stwierdzić, że małżeństwo zostało nieważnie zawarte, czyli orzec, że, mimo zewnętrznych oznak wskazujących na zawarcie małżeństwa, w rzeczywistości małżeństwo nie zaistniało.

W prawie kanonicznym rozróżnia się trzy grupy przyczyn powodujących nieważność małżeństwa: przeszkody małżeńskie, braki po stronie zgody małżeńskiej i braki formy kanonicznej.

Do przeszkód, które czynią osobę niezdolną do zawarcia małżeństwa, Kodeks Prawa Kanonicznego zalicza:

- przeszkodę wieku (kan. 1083 KPK),
- impotencję (kan. 1084 KPK),
- przeszkodę węzła małżeńskiego (kan. 1085 KPK),
- przeszkodę różnej religii (kan. 1086 KPK),
- przeszkodę święceń (kan. 1087 KPK),
- przeszkodę wieczystego ślubu publicznego czystości (kan. 1088 KPK),
- uprowadzenie (kan. 1089 KPK),
- małżonkobójstwo (kan. 1090 KPK),
- pokrewieństwo (kan. 1091 KPK),
- powinowactwo (kan. 1092 KPK),
- przeszkodę przyzwoitości publicznej (kan. 1093 KPK),
- pokrewieństwo prawne (kan. 1094 KPK).

Aby małżeństwo było ważne, musi mieć miejsce wyrażenie przez nupturientów (mężczyznę i kobietę) woli zawarcia tegoż małżeństwa. Oboje w sposób świadomy i dobrowolny muszą wyrazić zgodę na małżeństwo. Gdyby ta zgoda dotknięta była wadą czy brakiem, małżeństwo zostaje wówczas zawarte nieważnie.

Do przyczyn odnoszących się do zgody małżeńskiej, które czynią małżeństwo nieważnym, Kodeks Prawa Kanonicznego zalicza:

- brak wystarczającego używania rozumu (kan. 1095, 1 KPK),
- poważny brak rozeznania oceniającego co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich wzajemnie przekazywanych i przyjmowanych (kan. 1095, 2 KPK),
- niezdolność z przyczyn natury psychicznej do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich (kan. 1095, 3 KPK),
- brak minimalnej wiedzy czym jest małżeństwo (kan. 1096 KPK),
- błąd co do osoby (kan. 1097 § 1 KPK),
- błąd co do przymiotu osoby bezpośrednio i zasadniczo zamierzony (kan. 1097 § 2 KPK),
- podstęp (kan. 1098 KPK),

- symulacja całkowita zgody małżeńskiej (kan. 1101 § 2 KPK),
- symulacja częściowa zgody małżeńskiej czyli wykluczenie jakiegoś istotnego elementu lub przymiotu małżeństwa (kan. 1101 § 2 KPK),
- warunek dotyczący przyszłości (kan. 1102 KPK),
- przymus lub ciężka bojaźń (kan. 1103 KPK).

Małżeństwo jest nieważne, jeśli nie zachowano przepisanej prawem kanonicznym formy jego zawarcia. W warunkach zwyczajnych małżeństwo musi być zawarte przed uprawnioną osobą duchowną oraz w obecności dwóch świadków.